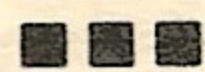

דיינים נעלמים באמצע הדיון

בתי-הדין הרבניים במשבר. עורכי-דין מחלוננים על חוסר יעילות, סחבת, מוסר עבודה לקוי • דין ירושלמי, למשל, מסרב כבר שנים לעסוק בגיטין. לדבריו, אביו אמר לו בחלום: אל תפריד משפחות

אביבה שאבי

חלק מעינוי הדין הוא תוצר של שיטת המשפט העברי, שאינה מתירה, למשל, לדון אדם שלא בפניו, או להטיל הוצאות על הצד שלא הופיע לדיון. אבל בתי-הדין תורמים ליצירת הסחבת, בקביעת מרווחים עצומים בין דיון לדיון. על הדיינים מוטל עומס רב, אבל הם רוצים ללכת הביתה מוקדם. יוצא שהם מקדישים דקות אחדות בלבד לכל דיון, ואינם מתאמצים להגיע להכרעה. לפעמים קורה שהדיון לא מתקיים, והעניין נדחה בעוד כמה חודשים. וכינתיים נשללת מן המתדיינים האפשרות לפנות לבית-המשפט המחוזי.

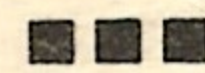

„שורש הרע“, אומר פרופ' רוזן-צבי, „הוא הקרע, או משבר האמון שקיים בין מוסד הדיינות לציבור היעד שלו. רובם של הדיינים מנותק מן המציאות הישראלית. חלקם הגדול בא מעולם הישיבות החרדיות, אין לו ידע בלימודים כלליים (מה שהרמב"ם קרא 'חוכמות חיצוניות'), הוא אינו משרת בצה"ל, ואין לו תעודת בגרות.“

הדיינים של בתי-הדין הרבני אינם מכירים את המשפט הישראלי. לבית-המשפט האזרחי הם מתייחסים כאל ערכאה של עכו"ם, ולעתים אף מנהלים איתו מאבק של סמכויות, על גבם של המתדיינים. והגרוע מכל, לרוב הם אינם כותבים אפילו פסקי-דין מנומקים ומפורטים, כנהוג בכל מערכת שיפוטית תקינה. הם למרו לקרוא דף גמרא, אבל אינם מורגלים בכתיבה.

בעידן הרב הראשי שפירא, שבו מינוי דיינים נעשה לא פעם בשיטת המקורבים, הדיין בעיני עצמו הוא שומר חלקת אלוהים הקטנה. אם לא של הרב שפירא, הרי של מיעוט הנתון בסכנת השתמדות. דיין כזה חי בתוך בועה, והמצוקה החילונית זרה לו.

„הדיינים שאני מכיר“, אומר עורך-הדין שביקש לא להזדהות, „הם בעלי ניסיון וחסרי פניות, ובדרך-כלל הם מתייחסים בצורה נאה לצדדים. אבל הם, אני חושב לפעמים, מרששים במי האפסיים של החברה הישראלית. אליהם מתנקז כל הביוב, כל הצד המכוער של היומיום. והוא זר להם, גם ככני אדם, גם כאנשים דתיים. ניתן היה לצפות, שידברו יותר על לב המתדיינים, יפעילו לחץ על צד סרבן. אבל בגלל הניכור, ובגלל מוסר עבודה לא גבוה, לא מוצאים זמן לשכנע.“

תגובת מנהל בתי הדין הרבניים, אלי בן-דהאן: „הדיונים בבתי-הדין הרבניים צריכים להתקיים בין 9 ל-1. אם הם מסתיימים בשעה מוקדמת יותר, הדיינים הולכים הביתה לכתוב פסקי-דין. דיינים שלא מופיעים לעבודה, מנכים להם משכרם גם על איחורים.“

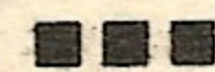
„בכל המערכת חסרים היום ארבעה דיינים. העומס עצום, ואם נוכל לקבל תקנים נוספים, זה בהחלט יעזור לנו. מעבר לזה, ברוב המוחלט של בתי-הדין בארץ אין המתנה ממושכת מעבר לכמה חודשים. בחודשים הקרובים יעברו כל בתי הדין בארץ למערך ניהולי חדש. להערכתנו, נהיה ממוחשבים עד סוף השנה, עוד לפני מערכת בתי המשפט.“

„נכון, שרוב הדיינים במערכת מקום גידולם אינו ישיבות ההסדר, אבל לא מצאנו קשר ישיר בין מקום לימוד הדיין לבין ההתייחסות שלו למתדיינים. משרד הדתות ערך בקיץ האחרון השתלמות לדיינים בנושאי מינהל, חוק וסדרי שלטון. אנחנו מתכוונים לערוך בכל קיץ ימי השתלמות כאלה.“

בתי-הדין הרבני בתל-אביב, מקום מושבו של הרב פרדס, שוכן במבנה מיושן, שמבחינה ארכיטקטונית, יכול היה לשמש מרכז קניות בעיירה נידחת ולא בית-משפט מודרני: אכסדרת תיאטרון פתוחה משקיפה אל פתח הכניסה, מסדרונות ארוכים מקיפים מסביב את אולמות הדיון, שעל פיתחם צרים המתדיינים. כולם מציצים על כולם בשעתם הפרטית ביותר. אין אינטימיות, אין סדר, אין כבוד בית-המשפט. „זר שנקלע לשם, נדמה לו שנקלע לשוק“, אומר עורך-דין, שמרבה להופיע בבית-הדין הזה.

בית-הדין של תל-אביב הוא הגדול בארץ. ב-1988 נפתחו בו 18 אלף תיקים. כ-300 תיקים של נשים מעוכבות גט „נתקעו“ שם בחמש השנים האחרונות. יש שם תשעה אולמות, שארבעה מתוכם נועדו לסידור גיטין בלבד, ולא מתנהלים בהם דיונים, ועוד אחד מהיר, אולם י, שהוקם באחרונה. בכל אולם יושב הרכב קבוע של שלושה דיינים, שאחד מהם הוא אב בית-דין. אולם ג' הוא של הרכב הרב הירוביץ, שידוע כמי שעולב בעורכי-הדין. באולם ז' יושב אב בית-דין הרב פרדס.

כל מה שייאמר להלן על הסחבת ועינוי הדין של מבקשי הגט, מוסר העבודה הלקוי של הדיינים וגישתם לתפקיד השיפוטי, זילות בית-הדין, חוסר היעילות של המערכת, אינו אופייני רק לבית-הדין בתל-אביב. הוא נכון בכללותו לכל בתי-הדין הרבניים בארץ. „זוהי מערכת במשבר“, אומר פרופ' אריאל רוזן-צבי מן הפקולטה למשפטים באוניברסיטת תל-אביב.

זה מתחיל בפתיחת התיקים. בבתי-הדין אין רישום אחיד, והמערכת אינה ממוחשבת. לכל עניין של אותו בעל דין פותחים תיק חדש, ואת הכל מאגדים יחד בצורת חבילת כרטיסיות, מה שמאפשר להעלים תיקים בקלות יחסית. לא פעם קורה שצד נכנס לדיון, והפקיד מודיע לבית-הדין, שהתיק לא נמצא על המדף. „המינהלה של בתי-הדין מתפקדת כמו בתקופה העותומנית“, אומר רוזן-צבי. „הכל איטי, מרושל, ביורוקרטי“. היו מקרים שבהם התבצע תשלום מתחת לשולחן כדי לזרוז דיון.

מה שמתרחש בתוך האולמות פנימה מזכיר יותר „שטיבל“ משפטי מאשר ערכאה מודרנית. לא כל הרכבי הדיינים מקפידים על תקנות סדרי הדין, וכל הרכב קובע לעצמו את ההליך שלו. כלומר, אין הקפדה על פרוצדורה, אין כתבי טענות, אין סדרי הגשת ראיות, כל מה שהוא מחוייב לתקינות ההליך השיפוטי. „וממילא“, אומר רוזן-צבי, „הדיון מתנהל לעתים כמו בשוק, ומי שצוּעק חזק יותר, קולו נשמע יותר.“

מוסר העבודה של הדיינים גובל לעתים באבסורד. הדיינים עובדים פחות שעות משופטים. הם באים בתשע בבוקר ומתפזרים כבר בשעות הצהריים. יש כאלה שנעלמים באמצע הדיון משום שהרגיזו אותם, או שנעדרו היעדרות של מחאה על אי קידום או תנאי שכר. יש שמסרבים לשבת בהרכבים. רב אחד בירושלים, המכהן כאב"ד, מסרב כבר שנים לעסוק בגיטין. לדבריו, אביו נגלה אליו בחלום ואמר לו: אל תפריד משפחות. הרכבו של הרב פרדס מתקשה בקבלת החלטות בגלל חילוקי דעות בין הדיינים.